

DOI: <https://doi.org/.....>

УДК 72.03(45)

Авдєєва Марина Самуїлівна

кандидат архітектури, доцент

доцент кафедри основ архітектури, дизайну та містобудування,

Національного авіаційного університету, м. Київ,

avdmarina51@gmail.com,

<http://orcid.org/0000-0002-3622-9355>

Авдєєва Наталія Юрїївна

кандидат архітектури, доцент

зав. кафедри архітектурно-проектної справи

ВСП «Інституту інноваційної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури», м. Київ,

avdieieva.ny@knuba.edu.ua, avdgreengoff@gmail.com, greengoff@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-9170-6185>

ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ ПРОФЕСІЇ ЗОДЧОГО ЯК АРХІТЕКТОРА, МИТЦЯ, ДИЗАЙНЕРА МАЙБУТНЬОГО

Анотація: у статті розглянуто еволюцію ролі зодчого – митця, його властивостей, спираючись на дослідження архітектурних, художніх, монументальних особливостей, як історичних етапів, так і сучасності на прикладах об'єктів архітектури, дизайну синтезу мистецтв – скульптури, живопису, монументально-декоративного мистецтва. Обґрунтована доцільність узагальнення характеру різного відношення до архітектора як до фахівця – архітектора-митця з метою популяризації професії.

Ключові слова: архітектор; архітектура; архітектурне середовище; стиль; синтез мистецтв; скульптура; живопис; дизайн; монументально-декоративне мистецтво.

Постановка проблеми. Дослідження пов'язано з розглядом зміни ролі фахівця-архітектора протягом розвитку архітектурного середовища, соціально-політичних, історичних подій суспільства на основі вивчення стилістики архітектури з урахуванням синтезу мистецтв, починаючи з історичних об'єктів завершуючи початком архітектури XXI ст. У роботі обґрунтована доцільність узагальнення особливостей рис професії архітектора та дизайнера в історії архітектури з метою популяризації та затвердження ролі зодчого як головного будівельника, внесення імені архітектора об'єкта в історію та при інформуванні спільноти про чергову новобудову. Дослідження можуть використовуватись у навчальному процесі, науково-методичних матеріалах, підготовці лекційних

курсів здобувачі вищої освіти.

Мета статті. Виявлення ролі архітектора в історичному дизайні середовища для існування людини, впливу розвитку архітектури, стилістики, синтезу мистецтв, технологій виготовлення будівельних матеріалів на усвідомлення особливостей архітектурної професії. Актуальним є поглиблення розуміння культури своєрідних періодів історії та впровадження теоретичних досліджень у навчальному процесі архітекторів та дизайнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення ролі зодчого в історичному та сучасному розвитку архітектури в світі та нашій країні можна знайти в дослідженнях багатьох науковців: Асєєва Ю.С., Вечерського В. В., Зіміної С. Б., Кілессо С.К., Криворучко О., Тимофієнка В.І., Бенема Рейнера, Чернявського В. Г, Чегусової З.А., Чепелика В.В., Штолька В.Г. та багатьох інших [1, 2, 6, 10, 11]. Більшість цих наукових праць спрямована на розгляд історії архітектури, її стилістики та розвиток мистецтва у розумінні творчості архітектора, художника, дизайнера творця архітектурного середовища [3, 5, 8, 10, 16]. Узагальнення результатів досліджень надає матеріал для розуміння та обґрунтування ролі професії архітектора як головної при реалізації постулату «доцільність, користь, краса», а також при впровадженні теоретичних досліджень у навчальному процесі архітекторів та дизайнерів та є продовженням попередніх досліджень авторів [3, 8, 9,10, 19].

Основна частина. В статті підлягають розгляду історичні етапи та стилі в архітектурі, починаючи з давніх-давен формування людиною середовища для існування та завершуючи сьогоденням. Теоретичні методи, узагальнення інформації використовуються у роботі при розгляді наукових досліджень, пов'язаних з історичними періодами розвитку архітектури світу та України.

Сучасний тлумачний словник дає такі визначення архітектури: «Вид мистецтва, ціль якого полягає у створенні споруд, які б задовольняли утилітарні та духовні потреби людини», або «діяльність по проєктуванню і керівництву процесом спорудження будівель, яка синтезує у собі художні, наукові і технічні починання». Людина формує простір, придатний для власної життєдіяльності. Це середовище, яке вона облаштовує. За визначенням відомого теоретика архітектури А. Гутнова: «Архітектура – простір, організований людиною для людини» [3]. У Стародавній Греції існували поняття «архі» – старший, «тект» – будувати, що разом склали «архітект» – начальник будівельних робіт [18]. У Стародавньому Римі «архітект» було замінене на «архітектор» – головний зодчий, а різні об'єкти, які будувалися за проєктом архітектора чи під його наглядом отримали поняття архітектури. Кожен архітектор і сьогодні відчуває свою відповідальність, але його роль і його заслуги враховуються не на належному рівні. Тому виникає необхідність обґрунтування ролі головного

будівничого у нашому сучасному та майбутньому житті.

Митці різних часів формують та впроваджують об'єкти своєї творчості. Цей процес починається ще з найдавніших часів з моменту утворення людиною середовища для свого існування, але прізвища цих творців невідомі. Вони працювали над житловими спорудами, були «дизайнерами», художниками, розписуючи простір печер, будували конструкції культових менгірів, дольменів та кромлехів, починаючи з Первісного суспільства, яке було найтривалішим в історії людства. Історики визначають тенденцію вивчення розвитку архітектури у прояві стилістики, яка розглядається як «єдність образної системи та прийомів художнього вираження» [4]. Коли розглядається історія архітектури Стародавнього Єгипту, то це 5 тисячоліть, а стилістика архітектури XIX, XX або XXI ст. змінюється з величезною стрімкістю.

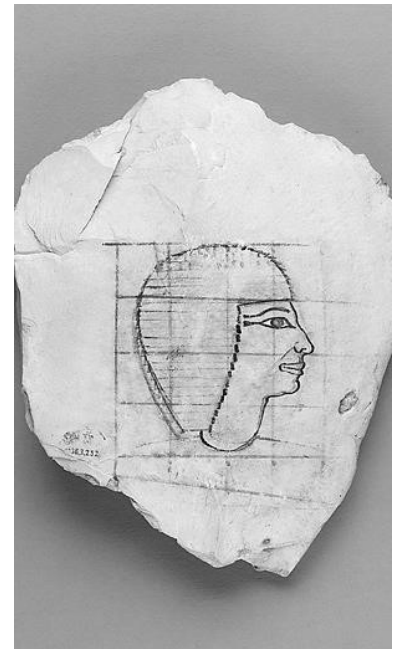
1) *Архітектор-астролог, жрець.* Треба відмітити те, що будівлі давніх-давен не дійшли до нас у своєму первісному вигляді, імена їх творців невідомі, але вже в культурі Стародавнього Єгипту можна відслідкувати увагу, яку приділяли до будівничого, яку значну роль відігравала постать архітектора. Свідомством поваги було виконання культу поховання на рівні вельмож у «мастабі» (могильник єгипетського аристократа). «КА» – життєва сила людини, «БА» – сукупність почуттів та емоцій мали повернутися в тіло після смерті та знайти своє зображення в людині, яка померла, в його точній копії. Тому портретна скульптура та зображення були на самому високому рівні. У мастабі зодчого Хесіра (початок III тис. до н.е.) знайдена портретна плита. Для того, щоб стати царським зодчим кожний проходив усі стадії будівельної справи та ставав шановною, знаною людиною (рис.1.а). Архітектор також поєднував у собі одночасно астролога, жреця, наглядача, науковця, біолога, був майже членом знаної родини. Ще одним прикладом визнання архітектора є храм цариці Хатшепсут в Дейр-ель-Бахарі (XV ст. до н.е.), що був побудований за проектом і за участю архітектора Сенмута. У багатьох місцях на стінах храмів він наказував висікати своє зображення і накреслити своє ім'я. Характерним є широке використання зодчим монументальної скульптури (рис.1.б, в): сфінксів і портретних статуй самої Хатшепсут, навіть, гранітний сфінкс з обличчям Хатшепсут, за що отримав право увійти в історію архітектури (статуя Сеймута з дочкою цариці Хатшепсут).

а)

б)

в)

Рис. 1. а) Рельєф на дереві з зображенням зодчого Хесір 3 династія, III тис. до н.е.;

б) Статуя Сенмута з дочкою цариці Хатшепсут, Єгипетський музей, Берліна;

в) Архітектор Сенмут, 18 династія, Музей Метрополітен, США.

2) Архітектор-філософ, математик, містобудівельник. Коли досліджуємо архітектуру грецької класики, можемо зрозуміти, що вона формувалася за принципом людяності, керувалася розумінням наступного: людина – міра світу, який його оточує; бажання розібратися в законах природи і застосувати їх до себе – це стає ідеєю формування архітектурного середовища; прагнення розуміння людиною архітектури за допомогою числа, модуля і пропорції. Ідея краси реалізується через пропорціонування, яке спрощує можливість сприйняття людиною не тільки архітектури, а й творів мистецтва, скульптури [1]. Регулярне місто і планувальні ідеї з середини V ст. до н.е. пов'язані з ім'ям містобудівельника Гіподама з Мілету. «Гіподамова система» стає ім'ям прозивним при регулярному плануванні і сьогодні. Історія визначає прізвища архітекторів, які будували ансамбль Акрополя в Афінах (V ст. до н.е.), наприклад: Парфінону (архітектори Іктін та Калікрат 447-438р. до н.е.), Пропілеїв (архітектор Мнесикл 437-432 р. до н.е.). Афіна Промахос – Афіна воїтелька, Афіна Парфенос – Афіна діва – це твори Фідія. Архітектори цінувались не як слуги богів (як у Єгипті), а як майстри своєї справи.

3) Архітектор-завойовник, норма-творець. Інженерно-будівельна техніка Римської архітектури крокує далеко вперед від ордерної конструкції Греції,

з'являються склепіння, куполи, арка, ордерна аркада, акведуки, багатоярусні кам'яні мости [1]. Навіть цезарі стають видатними архітекторами. В епоху Цезаря (1 ст. н.е.) Августа (27 р до н.е. по 14 р. н.е.) почалася перебудова Риму а також будівництво міст Італії, Галлії та на кордонах імперії. Октавіан Август заявив: «Я отримав Рим цегляним, а залишив його мармуровим». Август видавав будівельні закони, які обмежують висоту будівель інсул до 21 метра. Це перший закон, що дійшов до нас про регулювання міського силуету. При Августі зароджується новий тип площ з напівкруглими обрисами. Будівництво Пантеону також пов'язане з ім'ям Августа. Гармонійна конструкція, на думку архітектора, повинна була символізувати досконалість на землі, яка створена не богами, а людьми. Помічнику Августа Агріппи належить початкова ідея будівництва. Тому відвідувачів «зустрічає» статуя Агріппи. Свідомо майстерності архітекторів римської держави були споруди за розвинутою типологією.

4) *Архітектор-духовник, творець*. Щодо Візантійської архітектури – це період, коли давньо-християнська релігія почала боротьбу з ідейним супротивником – язичництвом. Головним об'єктом епохи стає церква. У 537 році Юстиніаном будується собор Св. Софії у Константинополі (арх. Амфій з Трал та Ісідор з Мілету). Базилікальний храм, перекритий банею над центральним нефом прославив імена архітекторів. Вони стають видатними будівельниками, об'єднуючи художників, скульпторів, які творили мозаїки, скульптури, фрески. Але діяльність митців була чітко регламентована церквою, та знаходилась на низьких сходинках громадського суспільства. На пам'ятках, документах ім'я митця не фігурує, але вписані в історію імена Замовника. Візантійська культура впливала на культуру Болгарії, Сербії, Південної Італії та Венеції, Вірменії, Грузії але особливий вплив Візантія мала на розвиток Стародавньої Русі. Найкращі майстри почали працювати в Києві, Чернігові, Новгороді. Правда, їх учні у містах розвивали традиції незалежно. Київська Русь в період X-XIII ст. мала достатньо розвинену культуру язичницьких слов'янських племен [2,19]. Візантія стала джерелом прогресивних знань у всіх напрямках мистецтва і архітектури, коли майстер працював не за кресленнями, а спираючись на смак, та досвід.

5) *Архітектор-будівельник*. Романський стиль охоплює період XI – XII ст., характеризувався особливою масивністю споруд, склався у результаті поєднання вікових місцевих і візантійських форм. Церква стає майже єдиним типом громадської споруди, стає мистецьким центром, у якому архітектор об'єднав громадську та культову функції, не тільки в скульптурі та живописі, але у всіх видах образотворчих мистецтв.

6) *Архітектор-казкар, скульптор*. Готична архітектура – це гімн каменю.

Будівництво феодальних замків, міських укріплень, великих міських соборів ведеться протягом багатьох років, будівельники та архітектори змінюються, їх не популяризують. Людина, як і архітектор в цілому, не є об'єктом вивчення та поваги.

7) *Архітектор-митець, гуманіст.* У період Відродження, який датується у межах від останньої третини XIII ст. до кінця XVI ст., культивується прихильність до античності, ордерне мислення, що виникло на основі гуманістичного світогляду після епохи антигуманізму. Знову відроджується роль архітектора, починаючи з Ф. Брунеллескі (рис.2). Зростала повагу до земної людини, яка приймає світ, яким він є, користується радіщами буття. Багато об'єктів знаходиться в перехідній стилістиці. Наприклад, будівництво собору С.Марія дель Фьоре почалося ще у 1296 р. Була збудована дзвіниця архітектором Джотто, але купола ще не було. У 1436 р. купол собору був завершений Філіппо Брунеллескі (1377-1446рр.). Стають відомі роки життя архітекторів, об'єкти їх творчості. Вивчається творчий шлях таких майстрів як Леон Баттіста Альберті (1404-1472рр.) (рис.3), Микеллоццо да Бартоломео (1396-1472рр.), Джуліано де Сангало (1445-1516рр.), Мікеланжело Буонороті (1475-1564рр.), Донато Браманте (1444-1514рр.), Андреа Палладіо (1518-1580рр.), Джакомо Бароцци да Віньола (1507-1573рр.), архітектор-скульптор Якопо Сансовіно (1486-1570рр.) та багато інших імен. Вже немає архітектури без імені, архітектора, який став професіоналом, митцем та затвердив свою індивідуальність у мистецтві наступних стильових етапів. Так прикладом переходу від одного періоду до іншого є зведення величного собору Св. Петра архітекторами Відродження: Донато Браманте, Рафаело Санті, Балдассаре Перуці, Антоніо де Сангало, Мікеланжело Буонороті, Карло Мадерно, а у XVII ст. роботу закінчив Берніні у барокових формах (рис.4).

Рис.2. Філіппо Брунеллескі (1377-1446 рр.).

Капелла Пацці (1429 –1443 рр.) Монастиря Санта-Кроче, Флоренція.

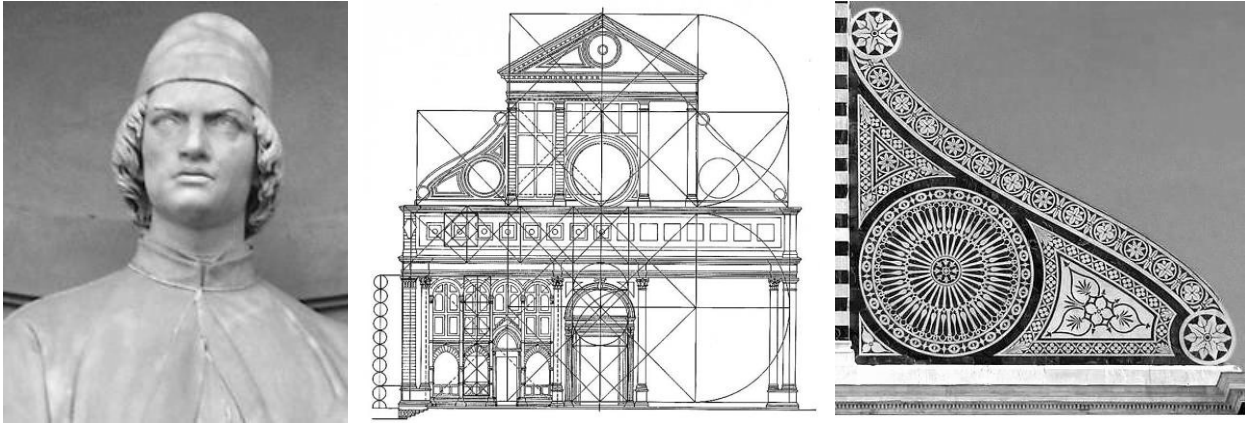

Рис.3. Леон Баттіста Альберті (1404 – 1472 рр.).

Церква Санта Марія Новела, (1456-1470 рр.). Флоренція. Деталь волюти.

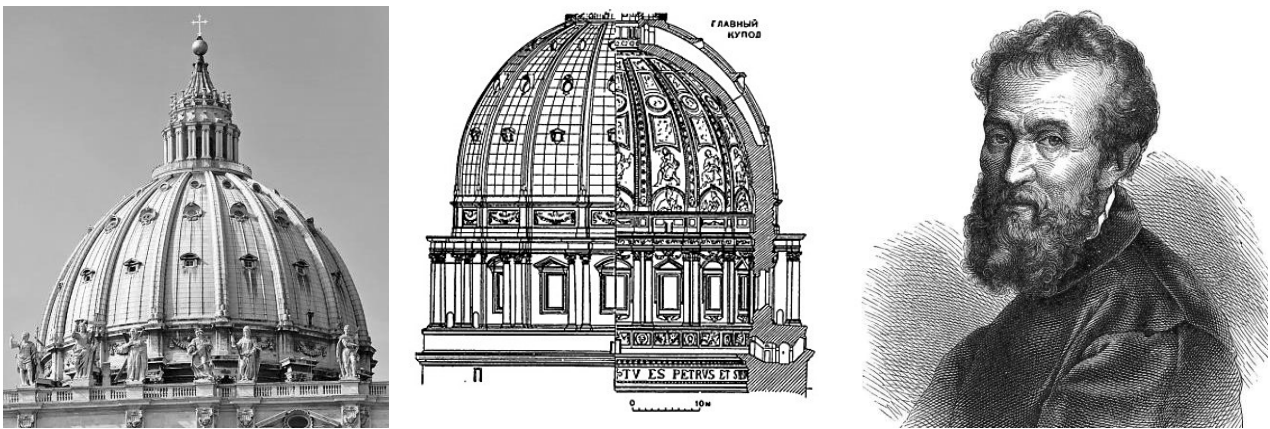

Рис. 4. Мікеланджело Буонарроті (1475-1564). Переконструювання купоу в 1547р.

8) *Архітектор-винахідник, майстер.* Барокова архітектура зберігала класичність композиції. Фасади романських церков перероблялись, стародавні собори доповнювались вежами, порталами з новим завершенням. Архітектори успадкували мову Відродження, де архітектура висловлювала міць держави у «надлюдських масштабах». Величезний внесок у створення церковної архітектури бароко внесли майстри: Карло Мадерна, Франческо Бороміні й Лоренцо Берніні. Знову імена архітекторів стають відомими. Вони синтезують професію зодчого (притвор до собору Св. Петра, арх. Карло Модерно) з містобудівельником (площа перед собором Св. Петра, арх. Лоренцо Берніні), скульптором (монументальні статуї святих, папські надгробки, арх. Мікельанжело Буонороті, арх. Лоренцо Берніні та ін.), монументалістом. Наприклад, будівельником фортець стає Мікельанжело Буонороті (Бастіон Бельведера). У 1666 р. міністр Людовіка XIV Жан-Батист Кольбер заснував Академію архітектури. Фокус архітектури перемістився з Італії у Францію. Стиль став предметом державного контролю. Прийоми планування стають загальними. Планування Ленотра – діагоналі, радіуси стали взірцем. Франсуа

Монсар, автор проєкту замку Мезон-Лафіт проєктував дахи такої оригінальної форми, що і досі ці форми називають його ім'ям – «мансарда». З'являються синтез будівельних і паркових робіт у ландшафтному дизайні, цілісний архітектурний ансамбль. У XVII ст. архітектори Італії «розвезли» нові архітектурні ідеї по всій Західній Європі.

9) Різниця між бароко та рококо незначна. Архітектори впроваджують риси: хрупкості, невеликі розміри об'єктів, відмовляються від показової розкоші, приваблюють увагу до приватних королівських резиденцій. Мода на інтер'єри сягнула свого апогею. Тому професія архітектора збагачується знаннями архітектора-дизайнера інтер'єрів, знаннями особливостей життєдіяльності Східних країн.

Містобудуванню та архітектурі барокової доби України притаманно формування національної своєрідності. Ансамблі монастирів, планування культових й оборонних споруд, різних типів житлових будинків стають об'єктами проєктування архітекторів, скульпторів, монументалістів. Чудовою пам'яткою барокової архітектури Києва, наприклад, стає Андріївська церква у Києві, збудована у 1747-1753 рр. за проєктом Б. Растреллі, яка відрізняється гармонічною архітектурною композицією та органічно пов'язана з навколишнім ландшафтом. Архітектори бароко на західних землях здебільшого зосередились на церковній тематиці (костели, монастирі, каплиці). Собор Св. Юра у Львові, Ратуша в Бучачі (середини XVIII ст., арх. Б. Меретин, скульптор Пензель) – твори знаних архітекторів західної України. Фасади оздоблено великими скульптурами. Успенська Лавра пишається Успенським собором (1770-і роки, арх. Г.Гофман).

10) Архітектор-історик, містобудівельник. Класицизм з'являється в Італії, Іспанії (1780-1830 рр.), у Франції (1770-1830 рр.), у Німеччині (1755-1830 рр.), в Англії (1820-1840 рр.), в Україні (1770-1840 рр.). Знову архітектори звертаються до античної спадщини як до ідеального взірця. Геометричні форми об'єктів, ротонди, симетричні плани, об'єкт сприймається з різних боків. Французька революція відкриває нову епоху в історії західноєвропейської архітектури стилістики класицизму XIX-XX ст. Класицизм вніс значні зміни в планування міст. Криві середньовічні вулички зникли, їх замінив широкі проспекти і площі. За цим стежила художньо-планувальна комісія. Визначний явищем стають сформовані Королівська академія живопису і скульптури і Академія архітектури, які розробляли закони і норми, композиції і жанри малюнків. Студенти вивчали пам'ятники античної архітектури в самому Римі, а після закінчення роз'їжджалися по всіх країнах світу. У цей період одночасно працюють наступні архітектори: Жак Анж Габріель (1698-1782рр.) – (будівничий площі Згоди в Парижі, Малого Тріанона в Версалі), Жак-Жермен

Суффло (1713-1780рр.) – будівничий церкви Женев'єви, яка стала Пантеоном. В Парижі за проектом Габріеля (1751-1753рр.) була побудована Військова школа, а також пізніше для проведення військових навчань вихованців було влаштовано Марсове поле.

Слід зазначити, що серед архітекторів починають цінувати планувальників міст. Новий етап реконструкції Парижа був пов'язаний з особистістю Наполеона Бонапарта і його бажанням перетворити Париж в імперське місто, подібний Риму. Значну роль в створенні нового вигляду Парижа зіграли роботи Перс'є і Фонтена. На початку ХІХ століття планувальною реконструкцією Парижа зайнялася велика група фахівців-планувальників, яку очолював архітектор Альфан і барон Осман. Цей період вже можна назвати ампіром. Стиль ампір господарював в архітектурі Європи першої третини ХІХ ст. Кредо архітектора – це необхідність надати кожній будівлі героїчну скромність пам'яток античності.

Нова епоха в Англії принесла нові типи будівель: нові ратуші, школи, бібліотеки, лікарні, готелі, торговельний пасаж, універсальний магазин, залізничний вокзал, газовий ліхтар. На престол зійшов Георг ІV. Архітектура Англії мала вплив на весь світ. Британський музей – це майже Парфенон. 44 іонічні колони Британського музею повторюють колони храму Афіни в Прієні. Після пожежі у Лондоні у 1834 р. оновлення Вестмінстерського палацу (псевдоготика) було довірено Ч. Беррі та О. П'юджину. Британський архітектор Вільям Чемберс в 1761 році став одним з двох королівських архітекторів (другим був Роберт Адам). Роки, проведені у Франції і Італії, дали йому величезний авторитет в професії. Він додав новий дух, оживив традиції паладіанства.

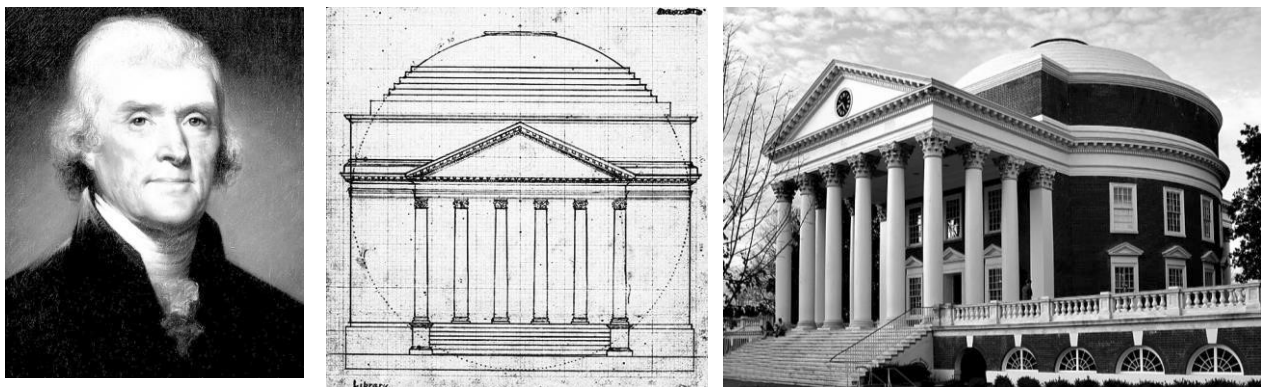

Рис. 5. Архітектор Томас Джефферсон (1743-1826рр.). Третій президент США (1801-1809рр.). Ротонда в Університеті у Вірджинії, США (1826 р.).

Класична архітектура панувала також в Америці. Образи римської класики надавали престиж громадським особливо адміністративним спорудам. Будівництво Капітолію, в будівлі якого засідає Конгрес США, почалося в 1793 р. і було завершено до 1865 р., коли було закінчено будівництво другого купола

будівлі. Про архітекторів та про вплив їх творчого потенціалу можна свідчити багато, але увага прикута до найвідоміших з них. Головними архітекторами були Вільям Торнтон (1759-1828рр.), Б. Генрі Латруб (1764-1820рр.), Чарльз Булфінч (1763-1844рр.) і Томас Астіка Уолтер (1804-1887рр.). Самим відомим архітектором був Томас Джефферсон (1743-1826рр.) – третій Президент США. Це був найкращий приклад престижу архітектора (рис. 5). Його проєкт власної садиби у Монтічелло, споруди у кампусі місцевого університету та проєкт садиби для друга побудовано у стилістиці класицизму американо-британського варіанту, що отримала розповсюдження у східних штатах США.

В Україні теж панував класицизм. Землі України, що перебували у складі Росії, були поділені на Чернігівську, Полтавську, Харківську, Київську, Волинську, Подільську, Катеринославську, Херсонську, Таврійську губернії. Ампір (1770-1840рр.), як і класицизм, мав значення офіційного стилю, за допомогою якого імперські режими Росії та Австрії прагнули продемонструвати непохитність своєї влади. Звільнення півдня України від турків, заселення південних територій, сприяло заснуванню нових міст, для проєктування яких запрошувались видатні архітектори не тільки світу, але і вітчизняні. Закладені такі міста Єлизаветград (Кропивницький), Бахмут, Олександрівськ (Запоріжжя), Херсон, Маріуполь, Севастополь і Сімферополь, Катеринослав (Дніпро), Миколаїв, Одеса. Це було унікальне явище у світовому містобудуванні [19]. Ансамбль Круглої площі у Полтаві є одним з перших ансамблів, який сформований адміністративними будівлями, прикрасою якого мав бути монумент слави (до сторіччя перемоги над шведами) (1805-1811рр., арх. М. Амвросимов і доопрацьований Тома де Томоном). За два роки 1809-1811рр. збудовано: поштамт, губернські і повітові присутні місця, палац генерал-губернатора й віце-губернатора та Дворянське Зібрання. Вісім радіальних вулиць, які вливаються у площу орієнтовані на монумент. Ансамблям Одеси архітектори надали динамічних форм. Одеса стала взірцем будівництва за генеральним планом. Будівництвом міста керував А. Суворов, забудовою адмірал І. Дерібас та інженер Ф. Деволан. Забудова кварталів була двох- та триповерхова і здійснювалась під керівництвом архітектора Ф. Буффо. У 1804 р. А. Рішельє замовив проєкт театру відомому архітектору Тома де Томону, який був прихильником античної архітектури. Київ теж почав перебудову за новим генеральним планом (арх. А. Меленський, В. Гесте, П. Дубровський. В. Беретті). Формувалися Хрещатик, Володимирська, Васильківська, Липки. Був запропонований новий генеральний план Подолу (арх. В. Гесте) [19]. З найвизначніших об'єктів Києва цього періоду можна виділити Університет, який був збудований за проєктом арх. В. Беретті, чия майстерність складалася під впливом його вчителів з Академії мистецтв

А.Захарова, а також Тома де Томона. Церква на Аскольдовій могилі в Києві запроєктована архітектором А. Меленським. Інститут шляхетних дівчат (арх. В. Беретті) з'єднавав дві частини міста (старий Київ та Печерськ). Особливим розділом української класичної архітектури є будівництво величних садово-паркових ансамблів з резиденціями на землях Лівобережжя та Подолії (Качанівка, Сокиринці, Батурин, Тульчин та інші). В проєктуванні беруть участь петербурзькі зодчі Д. Кваренгі, Ч. Камерон, В. Деламот та місцеві архітектори П. Ярославський, П. Дубровський. Палаці споруджуються на основі композиційних прийомів і форм західноєвропейської садово-паркової архітектури та відрізняються вишуканістю проєктних рішень [19]. Сформувався вітчизняний архітектор-художник, ландшафтний архітектор, містобудівельник, який заявив про свій професіоналізм та індивідуальність.

11) *Архітектор-наслідувач, фантазер*. Оперні театри у Парижі, Києві, Одесі та інших містах світу стали свідомством розквіту фантазії архітекторів, володіння деталями будь-якої світової стилістики, знаннями можливостей нових матеріалів та технологій. Їх можна вважати представниками еkleктики, яка почала панувати у всій Європі.

12) *Архітектор-новатор, дизайнер середовища*. У XIX та XX ст. закінчилася епоха історичної стилістики й почалося формування нових стильових напрямків, рух до нової архітектури. Це було стимульовано розвитком та досягненнями технічної революції в будівництві, новими технологіями виготовлення конструкцій та матеріалів, потребою у новій типології будівель та споруд [3, 5, 8, 11, 16]. У світі в кінці XIX ст. – початку XX ст. почав розквітати стиль модерн, який називався по-різному: «Ар Нуво» – «нове мистецтво» в англійській, французькій (іноді стиль називали «стиль Гімара»); бельгійській архітектурі (називали «стиль Орта»); «Югендстиль» – в німецькій архітектурі; «Сецесіон» – в австрійській архітектурі (за назвою групи, яка існувала у 1897 р. у Відні); «Ліберті» – в італійській архітектурі («квітковий стиль» від Артура Ліберті), в США – «Тиффані стайл», в Україні панував модерн, або національний романтизм, чи «Український архітектурний модерн» – початок XX – середина XX ст. (до II Світової війни) [3, 5, 11, 12, 17]. Архітектор визволився від тягара минулого та дивиться у майбутнє. Архітектура відображала зміни художнього, ідеологічного, політичного життя свого часу, віддзеркалювала сміливі, неординарні задуми авторів у творчості видатних зодчих останнього десятиріччя XIX ст. Луїса Саллівен у Чикаго, Генріка Петруса Берлаге в Амстердамі, Анрі ван де Вельде в Бельгії, Отто Вагнера у Вені, Антоніо Гауді в Барселоні [3].

13) *Архітектор-упорядник, конструктор, мандрівник*. На зміну модерну приходить модернізм, що асоціюється з терміном «сучасна архітектура».

Модернізм охопив творчість «піонерів» у Європі з початку 20-тих років по 70-80-ті роки ХХ ст. Це була принципова орієнтація зодчих на новизну архітектури у трактуванні конструктивних та планувальних ідей, нових технологій. Призми з бетону та скла, Міса Ван дер Рое передавали дух цього періоду. Основні ідеї виражались у «інтернаціональному стилі», представники якого відмовились від історичних місцевих традицій. Серед стилів виділялись також орієнтальні та екзотичні течії. За модернізмом світом йшов постмодернізм, для якого був характерний ірраціональний, емоціональний підхід зодчого до архітектури. Це експресивна деформація форм та конструкцій будівель, художня стилізація. Цей стиль асоціюється з поняттями техніцизму, мінімалізму, авангардизму. Використання залізобетонних та металевих конструкцій дало можливість піонерам архітектури в повній мірі використовувати поняття «вільного планування». Розвиток сучасного зодчества формувалось на основі творчості піонерів архітектури: Френка Ллойда Райта, Вальтера Гропіуса, Міса Ван дер Рое, Ле Корбюз'є, Оскара Німейера, Кензо Танге та багатьох інших [3,14].

14) *Архітектор-інтелектуал, технолог, провидець.* В останні десятиріччя ХХ ст. виникають чисельні проекти архітекторів-провидців: просторових міст Фрідмана та Шенеака, «плаваючих» кліматизованих міст Меймона, «біологічних» міст Солері та Грийо, «тотального» міста-лабіринта Бернера, «кібернетичного» міста Шьоффера, «хімічного» міста Катаволоса [13, 20]. Паралельно йде технологічний пошук в кінці ХХ ст. у стилі хай-теку. Великі корпорації за допомогою архітектури і новітніх технологій створюють «інтелектуальні» та «екологічні» будинки, тим самим, роблячи собі рекламу та демонструючи свій престиж. Іде пошук, у результаті якого можливим стає будівництво таких споруд, які не мають ні сейсмічних, ні кліматичних обмежень це супервисотні хмарочоси ХХІ ст. Реалізовувались фантастичні ідеї Нормана Фостера, Захі Хадід, Сант'яго Калатрави, Тадао Андо, Поля Анре, Марио Ботти, Ричарда Роджерса, Френка Гері, Даніель Лібескінда які стали передбаченням архітектури майбутнього.

Україна ХХ ст. пройшла свій шлях революційної творчості, коли імена архітекторів Київського вокзалу (арх. О. Вербицький), Верховної Ради (арх. В. Заболотний), Кабінету Міністрів України (арх. І. Фомін, П. Абросімов), Держпрому у Харкові, будівництва та відновлення у післявоєнні роки міст та сіл, коли імена видатних архітекторів стали відомі на всю країну. Ще у 1934 р. було організовано Академію архітектури СРСР, що вплинуло на розвиток загальної культури. Впровадження типового проектування 60-80рр. стало прикладом індустріального примітивізму, повністю знівелювало роль архітектора. Вже на початку існування незалежної України була заснована

Українська академія архітектури (у 1992 р. як громадська організація), яка взяла на себе обов'язки правонаступниці державної Академії архітектури (що існувала в Україні у 1945-1963рр.) та почала консолідувати висококваліфіковані кадри, творчі сили, інтелектуальний потенціал.

15) Архітектор-фантаст, сценограф, еколог, економіст, дизайнер майбутнього. З позицій теоретиків дуже важко назвати роки народження архітектури майбутнього, але архітектори вже протягом XX – XXI ст. творять надсучасну архітектуру. Кінематична, алгоритмічна, екологічна, економічна, фантастична архітектура майбутнього вже давно вийшла за межі споруди та вирішує одночасно проблеми надсучасного внутрішнього та зовнішнього комфортного існування людини [3]. Майбутня роль архітектора формується у тісній співпраці з дизайнером майбутнього.

Висновки. Кожний з періодів історії архітектури народжував свої фантастичні проєкти дизайну архітектурного середовища, які були творами зодчих. Але зараз при достатньому фінансуванні та за допомогою сучасних технологій архітектор не тільки може запроєктувати все, що задумано, але і реалізувати ці проєкти. Дослідження ролі архітектора в історичному розвитку архітектури, особливостей сприйняття зодчого як головного в процесі формування архітектурного середовища у статті проводиться за послідовністю історичних періодів, стилістики, починаючи з давнини до сучасної архітектури XXI століття. Вже сьогодні в архітектурі зустрічаються неможливі на перший погляд архітектурні шедеври, що змінюють погляд на сучасність та віру в те, що наступний період принесе нові фантастичні проєкти зодчих, новий рівень розуміння архітектурної професії.

Результати дослідження можуть бути представлені в навчальному процесі, науково-методичних розробках кафедр архітектури та дизайну, впроваджуватися у кафедральних науково-дослідних роботах.

Список джерел.

1. Баранов Н.В. Всеобщая история архитектуры: в 12 т. / Н.В.Баранов и др. Архитектура античного мира (Греция и Рим), т. 2. Москва: Издательство литературы по строительству, 1972.–712 с.

2. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. Очерки/ Н.А. Дмитриева . Москва. Издательство «Искусство», 1969. – 348 с.

3. Історія архітектури: в 3 ч.: навч. посіб. для студ. архітектур. спец. вищ. навч. закл. Ч. 3: Сучасна світова архітектура (творчість майстрів)/ М.С. Авдєєва, Н.Ю. Авдєєва, В.І. Васильченко, І.О. Солярська. –К.: Освіта України, 2012.–300 с.

4. Криворучко О. Сучасна архітектура: Термінологічний словник. /

О. Криворучко // – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 136 с.

5. Історія української архітектури / Ю. С. Асєєв, В. В. Вечерський, О.М. Годованюк та ін.; за ред. В.І. Тимофієнка. – К.: Техніка, 2003. – 472 с.: іл. – Бібліогр.: с. 457 - 459.

6. Синтез мистецтв: Навч. посібник/ Чернявський В.Г., Кузнецова І.О., Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З.А – К.: НАУ, 2012. – 320 с.: іл.

7. Архитектура Советской Украины / В.П. Дахно, С.К. Килессо, Н.С. Коломиец и др. – К.: Будивельник, 1986. – 160 с.

8. Авдєєва М.С. Синтез мистецтв в архітектурі минулого / М.С. Авдєєва// Проблеми розвитку міського середовища: Наук.-техн. збірник.– К.: « ЦП КОМПРИНТ», 2019. – Вип. 1 (22).– С 3-15.

9. Авдєєва М.С. Синтез мистецтв в архітектурі України / Авдєєва М.С.// Проблеми розвитку міського середовища: Наук.-техн. збірник / – К: ЦП « КОМПРИНТ», 2019. – Вип. 1 (23). – С.3-12.

10. Авдєєва М. С. Особливості синтезу мистецтв радянської архітектури України ХХ століття / Авдєєва М. С., Авдєєва Н. Ю. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К., КНУБА, 2020. – Вип. 55. – С. 3-13. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2019.55.14-24>

11. Антощук Т.І. Еволюція семантичних ознак архітектурних форм українського романтизму (кінця ХІХ-початку ХХ ст.): автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к.арх.: спец. 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток» /Т.І. Антощук – Харків, 2018, – 21 с.

12. Зиміна С.Б. Стилї інтер'єру /С.Б. Зиміна. – К.: Довіра, 2018. – 360 с.

13. Бенем Рейнер. Взгляд на современную архитектуру: Эпоха мастеров. / Под ред. Е.В. Асса: Пер. с англ. – М.: Стройиздат, 1980. – 172 с.

14. Репин Ю.Г. Уникальное и ординарное в архитектуре / Ю.Г. Репин. – К.: «ФЕНИКС», 2007. – 176 с.: илл. – Библиография.

15. Тимофієнко В.І. Архітектура і монументальне мистецтво. Терміни та поняття / В.І. Тимофієнко. – К.: Академія мистецтв України, 2002. – 378 с.

16. Трошкіна О.А. Семантика представницької архітектури / Монографія. – К: «ЦП КОМПРИНТ», 2011. –170 с.

17. Чепелик В.В. Український архітектурний модерн / упорядник З.В. Мойсеєнко – Чепелик. – К.: КНУБА, 2000. – 378 с.; іл.

18. Чемакіна О.В. Теоретичні та методичні основи архітектури і містобудування: Навчально-методичний посібник / О. В. Чемакіна, Л.М.Бармашина. – К.: НАУ, 2006. – 153 с., 52 іл.

19. Історія архітектури та містобудування: практикум / уклад.:

М. С. Авдєєва, В. І. Васильченко, І. О. Солярська, Н. Ю. Авдєєва.– К.: ЦП «Компрінт», 2013. – 65 с.

20. Велев П. Города будущего.– М.: Стройиздат, 1985. – 160 с.

References

1. Baranov N.V. (1972). General history of architecture: in 12 volumes. Vol. 2: Ancient architecture (Greece and Rome) [Vseobshchaya istoriya arhitekturyi: v 12 ch. Ch. 2: Arhitektura antichnogo mira (Gretsiya i Rim)].712. (in Russian).

2. Dmitrieva N.A. (1969). A Brief History of Art. Essays [Kratkaya istoriya iskusstv. Ocherki]. 348. (in Russian).

3. Avdieieva M.S., Avdieieva N.Iu., Vasylchenko V.I., Soliarska I.O. (2012). History of Architecture: 3 volumes in: for students of architectural specialties of higher educational institutions. Vol. 3: Contemporary world architecture (the works of masters) [Istoriia arkhitektury: v 3 ch.: navch. posib. dlia stud. arkhitektur. spets. vyshch. navch. zakl. Ch. 3: Suchasna svitova arkhitektura (tvorchist maistriv)]. 300. (in Ukrainian).

4. Kryvoruchko O. (2008). Modern architecture: a Glossary of terms [Suchasna arkhitektura: Terminolohichniy slovnyk].136. (in Ukrainian).

5. Asieiev Yu.S., Vecherskyi V.V., Hodovaniuk O.M., (2003). The history of Ukrainian architecture [Istoriia ukrainskoi arkhitektury]. 472. (in Ukrainian).

6. Cherniavskyi V.H., Kuznetsova I.O., Kara-Vasylieva T.V., Chehusova Z.A. (2012). The Synthesis of the Arts: Studies. manual [Syntez mystetstv: Navch. posibnyk]. 320.

7. Dakhno V.P., Kylesso S.K., Kolomyets N.S., (1986). [Architecture of Soviet Ukraine Arkhytektura Sovetskoi Ukrayny]. 160. (in Ukrainian).

8. Avdieieva M.S. (2019). Synthesis of Arts in the Architecture of the Past [Syntez mystetstv v arkhitekturi mynuloho] *Problemy rozvytku miskoho seredovyscha*, 1 (22), 3-15. (in Ukrainian).

9. Avdieieva M.S. (2019) Synthesis of Arts in the Architecture of Ukraine [Syntez mystetstv v arkhitekturi Ukrainy] *Problemy rozvytku miskoho seredovyscha*, 2 (23), 3-12. (in Ukrainian).

10. Avdieieva M.S., Avdieieva N.Yu. (2020) Special features of the synthesis of arts of the Radianskoy architecture of Ukraine of the XX century [Osoblivosti sintezu mistetstv radyanskoyi arhitekturi Ukrayini XX stolittya] *Suchasni problemi arhitekturi ta mistobuduvannya: nauk.-tehn. zbirnik*, 55, 3-13. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2019.55.14-24> (in Ukrainian).

11. Antoschuk T.I. (2018) Evolution of semantic signs of architectural forms of Ukrainian romanticism (the end of the 19th century, a patron of the 20th century) [Evolyutsiya semantichnih oznak arhitekturnih form ukrayinskogo romantizmu

(kintsya {XIX-popatku XX st.}) *avtoreferat dis. na zdobuttya nauk. stupenya k.arh.: spets. 18.00.01 «Teoriya arhitekturi, restavratsiya pam'yatok»*, 21. (in Ukrainian).

12. Zymina S.B. (2018). Styles of Interior [Styli interieru]. 360. (in Ukrainian).

13. Benem Reyner. (1980) A Look at Modern Architecture: The Age of the Masters. [Vzglyad na sovremennuyu arhitekturu: Epoha masterov]. 172. (in Russian).

14. Repyn Yu.H. (2007) Unique and ordinary in architecture [Unikalnoe y ordynarnoe v arkhitekture]. 176. (in Russian).

15. Tymofiienko V.I. (2002). Architecture and Monumental Art. Terms and Concepts [Arkhitektura i monumentalne mystetstvo. Terminy ta poniattia]. 378. (in Ukrainian).

16. Troshkina O.A. (2011) Semantics of Representative Architecture [Semantyka predstavnytskoi arhitektury]. 170. (in Ukrainian).

17. Moiseienko Z.V., Chepelyk V.V. (2000). Ukrainian Architectural Modern [Ukrainskyi arkhitekturnyi modern]. 378. (in Ukrainian).

18. Chemakina O.V., Barmashyna L.M. (2006) Theoretical and methodical foundations of architecture and local education: A basic methodical book [Teoretychni ta metodychni osnovy arhitektury i mistobuduvannia: Navchalno-metodychnyi posibnyk]. 153 (52 il.). (in Ukrainian).

19. Avdieieva M.S., Vasylchenko V.I., Soliarska I.O. Avdieieva N.Yu. (2013) History of architecture and architecture: workshop [Istoriia arhitektury ta mistobuduvannia: praktykum]. 65. (in Ukrainian).

20. Velev P. (1985) Horoda budushcheho [Cities of the future]. 160. (in Russian).

Аннотация

Авдеева Марина Самуиловна, кандидат архитектуры, доцент, доцент кафедры основ архитектуры, дизайна и градостроительства, Национального авиационного университета.

Авдеева Наталия Юрьевна, кандидат архитектуры, доцент, заведующий кафедрой архитектурно-проектного дела, ОСП «Институт инновационного образования Киевского национального университета строительства и архитектуры».

Эволюция роли профессии зодчего, як архитектора, творца, дизайнера будущего.

В статье рассмотрена эволюция роли зодчего – творца, уровня его мастерства, опираясь на исследования архитектурных, художественных, монументальных особенностей, как исторических этапов, так и современности на примерах объектов архитектуры, синтеза искусств – скульптуры, живописи, монументально-декоративного искусства.

Ключевые слова: архитектор; архитектура; архитектурная среда; стиль;

синтез искусств; скульптура; живопись; дизайн; монументально-декоративное искусство.

Annotation

Maryna Avdieieva, PhD Architecture, Associate Professor, Department of Foundation of Architecture, Design and Urban Planning, National Aviation University.

Nataliia Avdieieva, PhD Arch., Associate Professor, Head of the Department of Architectural Design Deal, SSU «Institute of Innovative Education of Kyiv National University of Construction and Architecture».

The evolution of the role of the architect's profession as an architect, artist, designer of the future.

The article examines the evolution of the role of architect – artist, his properties, based on the study of architectural, artistic, monumental features, both historical stages and modernity on the examples of architectural objects, design synthesis of arts – sculpture, painting, monumental and decorative art. The expediency of generalizing the nature of different attitudes to the architect as a specialist – an architect-artist in order to popularize the profession is substantiated. The article substantiates the study of the role of the architect in the historical development of architecture, the peculiarities of the perception of the architect as the main in the formation of the architectural environment, socio-political, historical events of society to promote it and approve the architect as the main builder, making the name of the architect of the object in history. The expediency of the attitude to the architect as to the specialist – the architect-artist, for the purpose of popularization of a profession is proved. The article examines the historical stages and styles in architecture, from ancient times the formation of human environment for existence and ending with the present. Theoretical methods, generalization of information are used in the work when considering scientific research related to the historical periods of architecture of the world and Ukraine. It is important to deepen the understanding of the culture of the profession. The generalization of research results provides material for understanding the role of the architect's profession as the main one in the implementation of the postulate "expediency, benefit, beauty", as well as in the implementation of theoretical research in the educational process of architects and designers and is a continuation of previous research.

Keywords: architect; architecture; architectural environment; style; synthesis of arts; sculpture; painting; design; monumental and decorative art.